

Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi

Dr. Şeref Saygılı
Yasemin Türker Kaya
Münür Yayla

ODTÜ Uluslararası İktisat Kongresi
6 Eylül 2003

Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme

Sunumun İçeriği

- Mali Sektör-Reel Sektör Etkileşimi
 - Aracılık hizmetlerinin ekonomik büyümedeki rolü (Literatür)
 - Mali gelişim-büyüme ilişkisi (King & Levine)
 - Krediler ile yatırımlar ve sanayi üretimi arasındaki ilişki
- Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi
 - Dünya tecrübesi
 - Mali Aracılık Hizmetlerinin Dolaylı Ölçümü-MAHDÖ ve aracılık maliyeti duyarlılık analizi
 - Aracılık maliyetlerinin düşürülmesinin ekonomik büyümeye etkisi: girdi-çıktı tablosu analizi
- Genel değerlendirme

Mali Sektör-Reel Sektör Etkileşimi

Mali aracılığın ekonomik gelişmedeki rolü ilk kez Schumpeter tarafından ortaya konulmuştur.

- Schumpeter (1911)-Theory of Economic Development
- Büyük Buhran dönemi (1930'lar)
- Ekonomik büyüme teorileri (1950'ler)
- Goldsmith (1969), McKinnon (1973), Shaw (1973)
- Latin Amerika krizi (1980'ler): Mali kriz-ekonomik daralma
- Mali sistem reformları
- Mali aracılığın ekonomideki rolü (1990'lar)
- King & Levine(1993)

Kaynak: Tapen Sinha (2001), "The Role of Financial Intermediation in Economic Growth"

Korelasyon katsayıları

	MG_1	MG_2	MG_3	MG_4
Büyüme	0.55	0.44	0.37	0.50

MG_1 : Bankaların likit yükümlülükleri/GSYİH

MG_2 : Bankaların toplam yurtiçi varlıkları/(Bankaların toplam yurtiçi varlıkları+MB yurtiçi varlıklar)

MG_3 : Şirketler ve bireysel işletmelere verilen krediler/Toplam krediler

MG_4 : Şirketler ve bireysel işletmelere verilen krediler/GSYİH

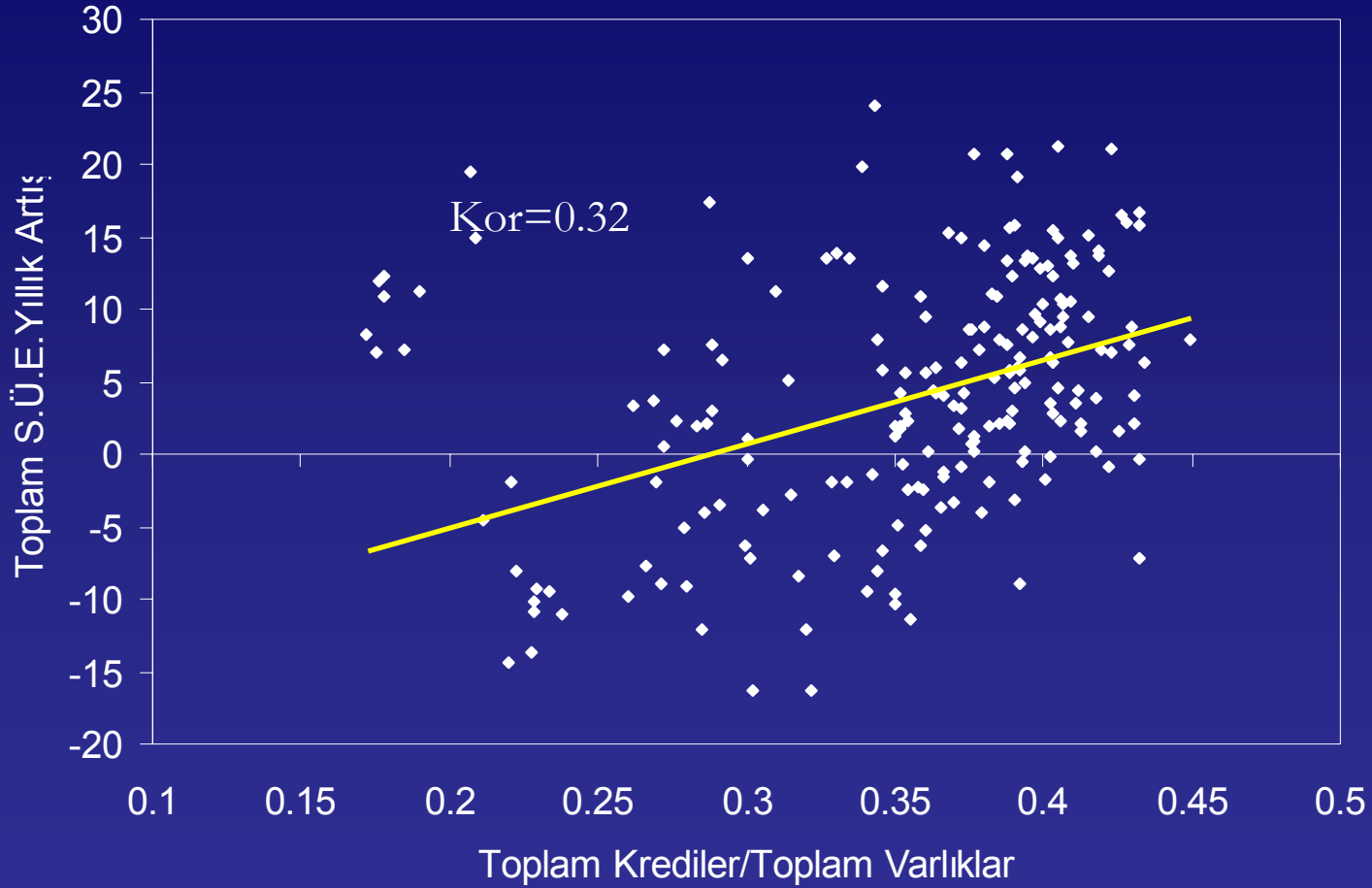
BÜYÜME: Kişi başına milli gelirdeki reel artış

80 ülke, 1960-1989 yılları ortalaması yatay kesit verileri

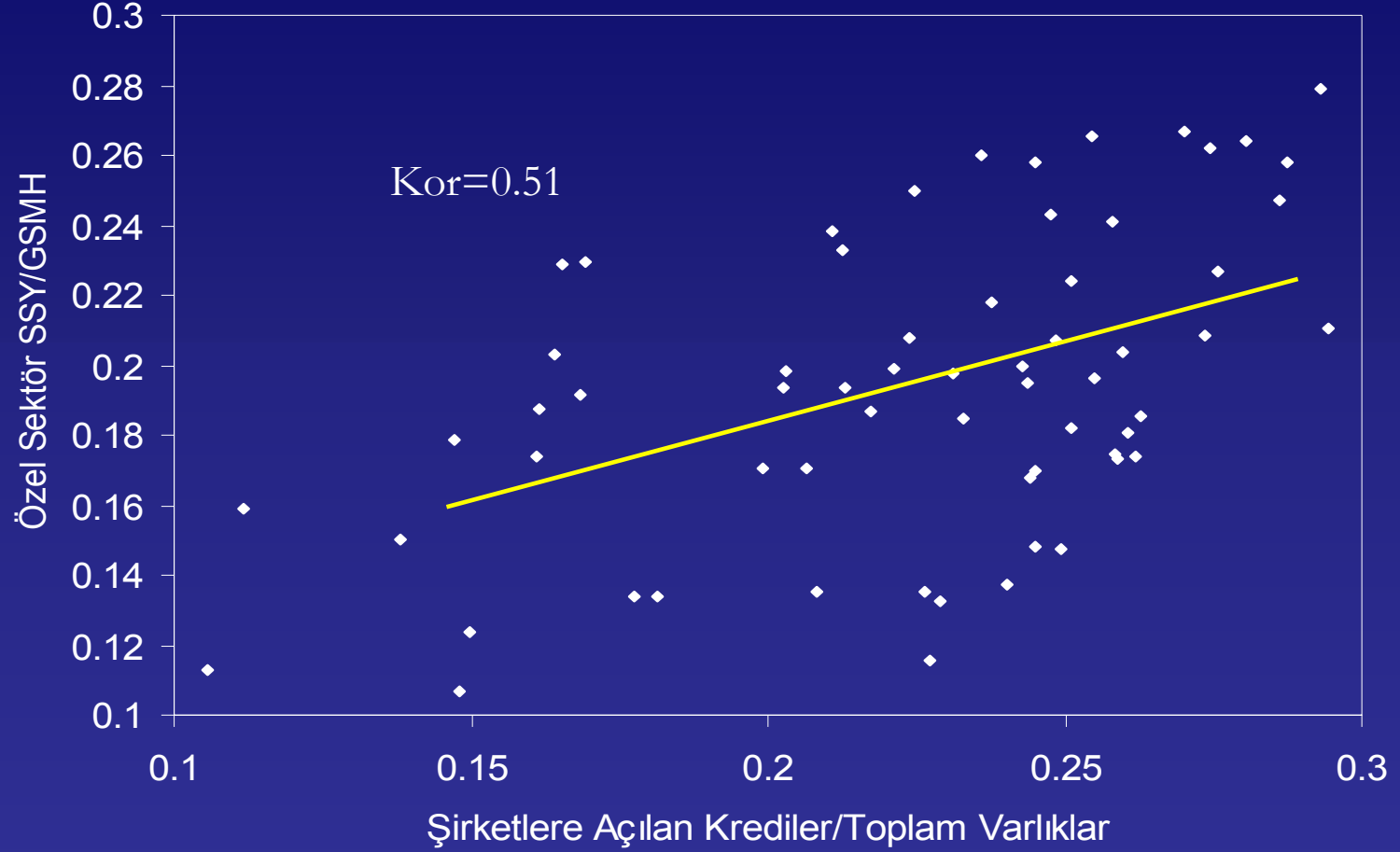
Dünya tecrübesi: Mali sistemi gelişen ülkeler hızlı büyüyor...

	Çok Hızlı Büyüyen Ülkeler (büy>3.0)	Hızlı Büyüyen Ülkeler (2.0<büy<3.0)	Yavaş Büyüyen Ülkeler (0.005<büy<0.02)	Çok Yavaş Büyüyen Ülkeler (0.005>büy)	TÜRKİYE büy=2.0
MG₁	0.60	0.38	0.29	0.22	0.36
MG₂	0.81	0.73	0.71	0.60	0.75
MG₃	0.70	0.56	0.61	0.51	0.62
MG₄	0.35	0.27	0.20	0.13	0.15

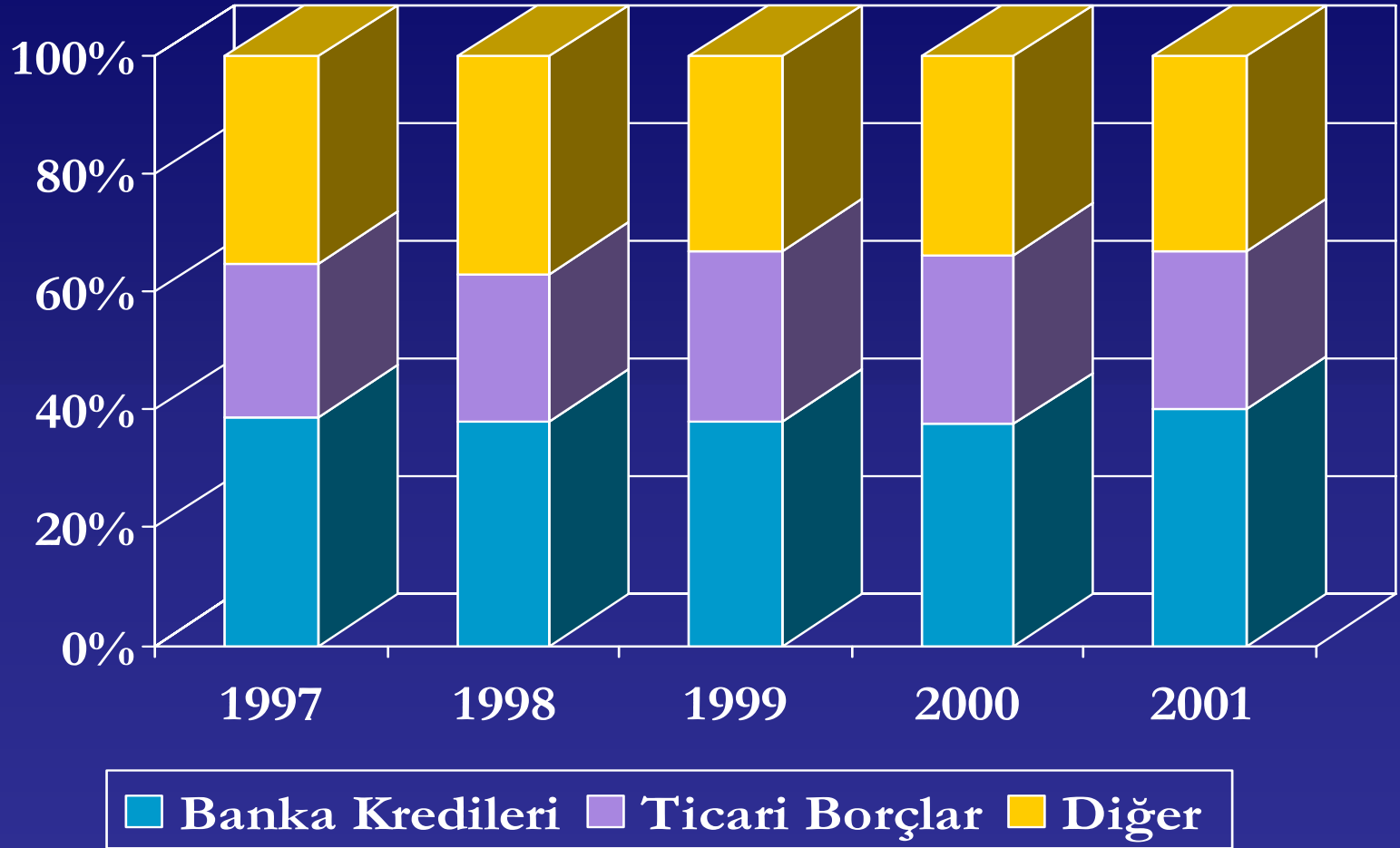
Türkiye gerçeği: Banka bilançolarında kredilerin payı arttıkça, büyüme artıyor...

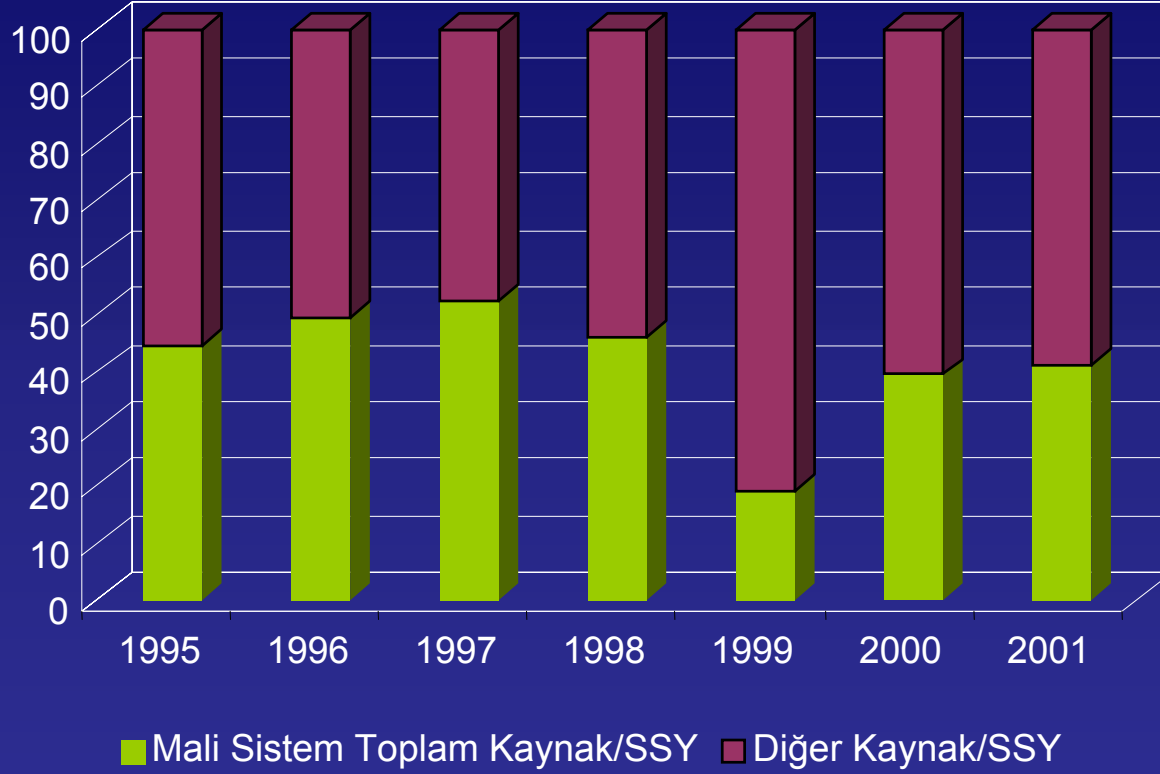
Türkiye gerçeği: Banka bilançolarında şirketlere açılan kredilerin payı arttıkça, özel yatırımların milli gelirdeki payı artıyor...

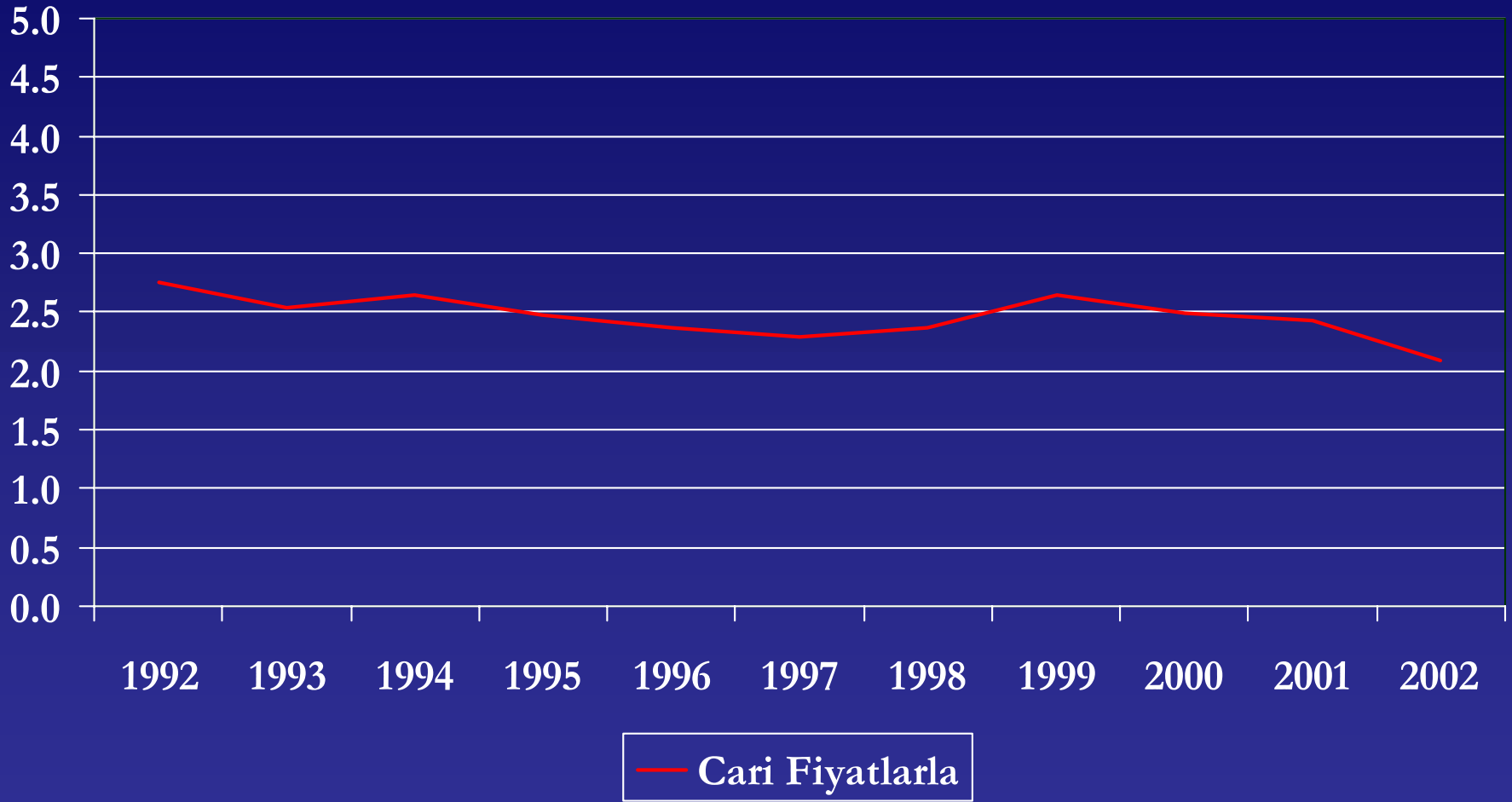
Şirketlerin yabancı kaynakları içerisinde banka kredilerinin payı yüzde 40'ın altında...

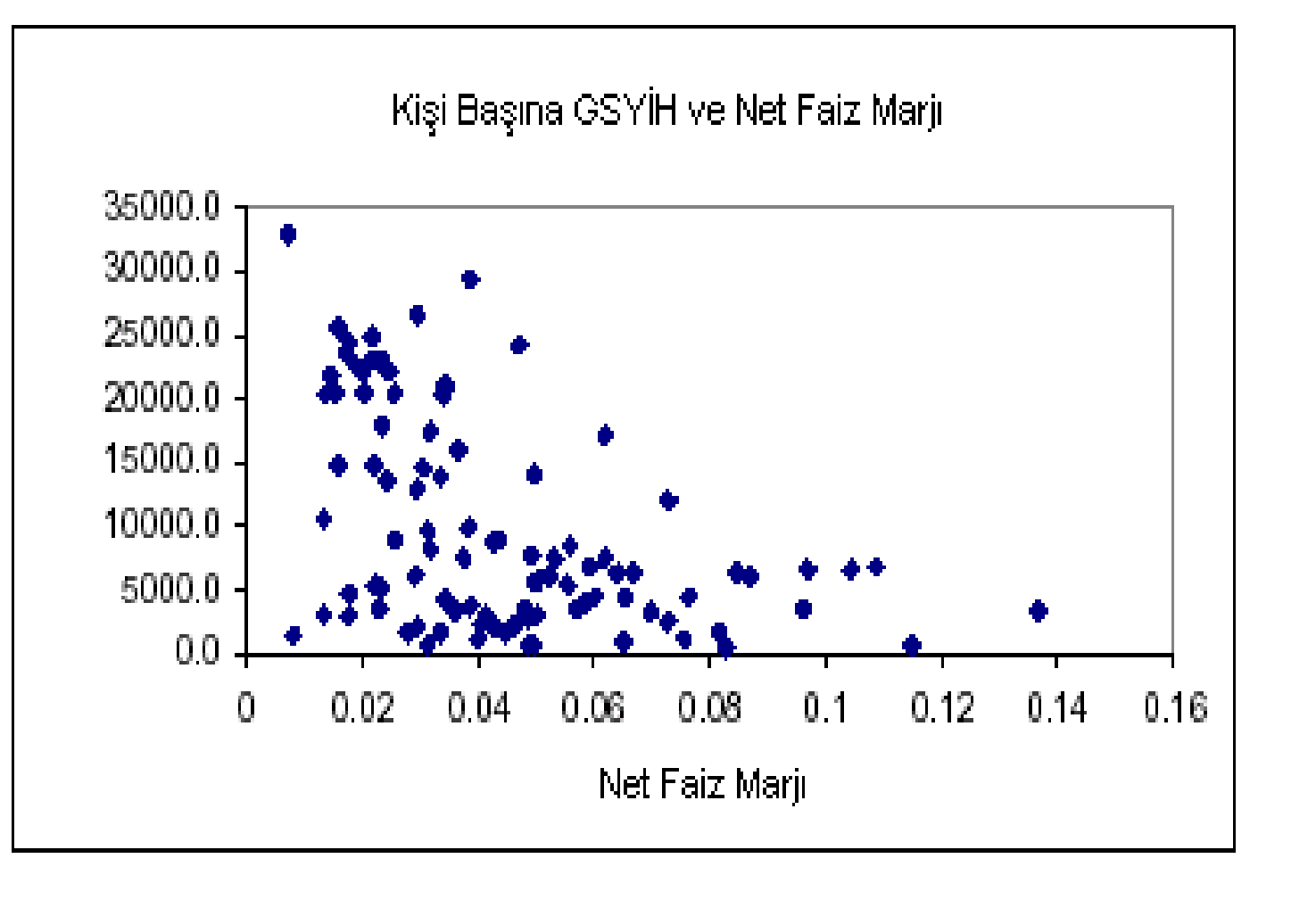
Özel sektör yatırımlarının finansmanında mali sistemin potansiyel katkısı yüzde 35'ler civarında seyrediyor....

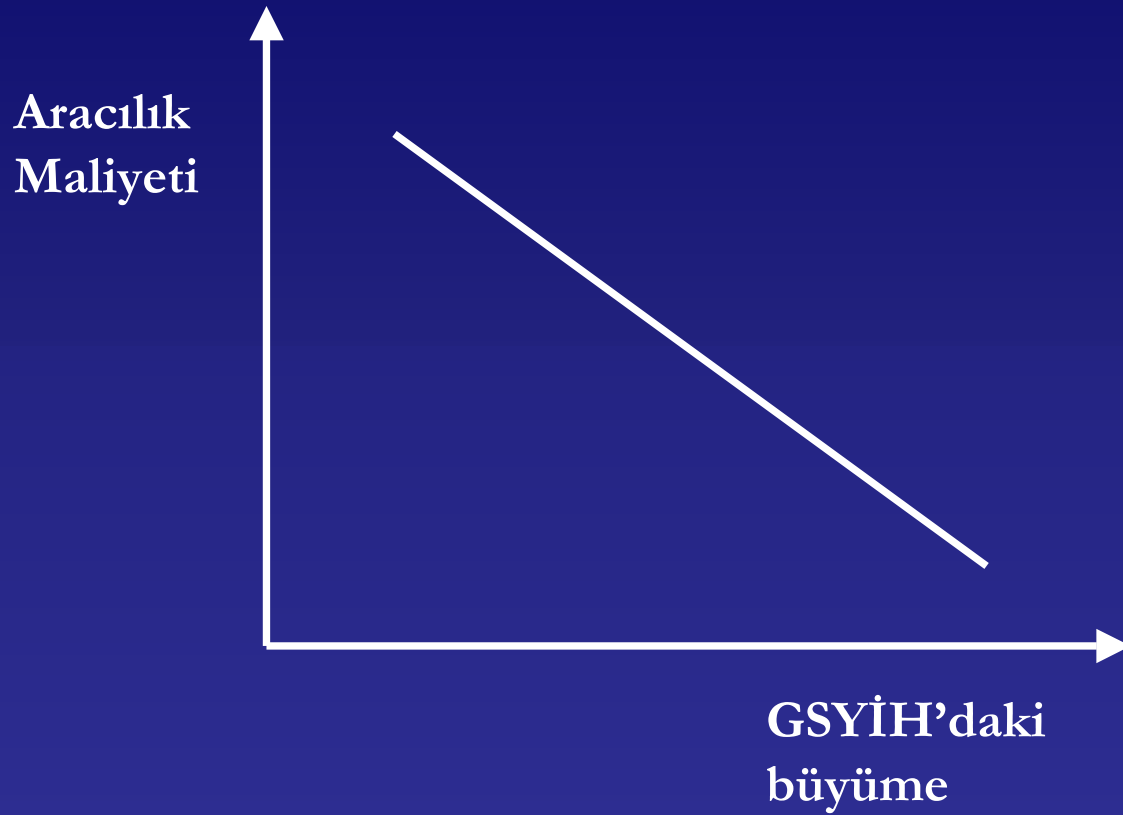

Mali sektörün GSYİH içindeki payı yüzde 2-3 aralığında sıkışmış durumda...

Aracılık Maliyetleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi

Aracılık maliyetlerinin azaltılması ile milli gelir arasındaki ilişki iki yöntemle araştırılmıştır...

- Mali Aracılık Hizmetlerinin Dolaylı Ölçümü-MAHDÖ
(*Financial Intermediation Services Indirectly Measured-FISIM*)
kullanılarak aracılık maliyetleri duyarlılık analizi
- 1996 Girdi/Çıktı (Input/Output) tablosu kullanılarak yapılan analiz

Ulusal Hesaplar Sistemi 1993 (SNA93) mali aracılık hizmetlerinin dolaylı ölçümüne (MAHDÖ) yeni bir yaklaşım getirmiştir:

- Faiz akımlarının bileşenleri;
 - Saf bileşen,
 - Verilen aracılık hizmetinin bedelidir.

- Bu yeni yaklaşım,
 - Begg, Weale ve Wright (1996) tarafından İngiltere için hesaplanmıştır.
 - STD/NA (97)-27, Eurostat (1997) çalışması ile tüm AB ülkeleri için önerilmiştir.
 - Aydoğan ve Akdeniz (2002)'de Türkiye üzerine uygulanmıştır.

MAHDÖ (1993) hesaplanma yöntemi....

- n tane varlık (V) ve m tane yükümlülük (Y) için,

- r_i , i varlığına ait faiz oranı

- r_i^* , i varlığının referans faiz oranı

- t_j , j yükümlülüğünün faiz oranı

- t_j^* j yükümlülüğünün referans faiz oranı

MAHDÖ'nün genel formülasyonu:

$$MAHDÖ = \sum_{i=1}^n (r_i - r_i^*) * V_i + \sum_{j=1}^m (t_j^* - t_j) * Y_j$$

Sadece krediler ve mevduat kalemleri için oluşturularak faiz akımları ve ortalama faizler üzerinden MAHDÖ hesaplanması

F_K : Kredilerden sağlanan faiz akımı (faiz geliri)

F_M : Mevduatlardan sağlanan faiz akımı (faiz gideri)

r_K : Ortalama kredi faizi, r_M : Ortalama mevduat faizi

K : Kredi stoku, M : Mevduat stoku, r_1^* : Referans faiz

$$MAHD\ddot{Q}_K = F_K - K * r_1^*$$

$$MAHD\ddot{Q}_M = M * r_1^* - F_M$$

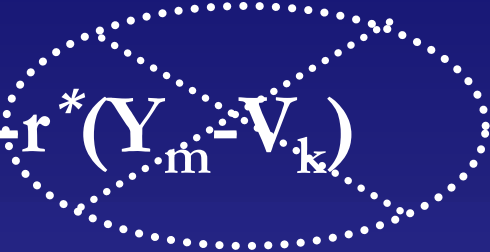
$$MAHD\ddot{Q}_K + MAHD\ddot{Q}_M = (F_K - K * r_1^*) + (M * r_1^* - F_M)$$

$$F_K = r_K * K \quad ve \quad F_M = r_M * M \quad \Rightarrow$$

$$MAHD\ddot{Q}_K + MAHD\ddot{Q}_M = r_K * K - r_M * M - r_1^* * (K - M)$$

MAHDÖ₁₉₉₃ deki referans faiz yaklaşımıyla diğer sektörler girdi olarak yansıyan kısım küçülmektedir.

■ **Mevcut Durum: Ulusal Hesaplar Sistemi 1968**

$$\text{MAHDÖ}_{1968} = (r_k \times V_k) - (r_m \times Y_m) - r^*(Y_m - V_k)$$

■ **Yeni Uygulama: Ulusal Hesaplar Sistemi 1993**

$$\text{MAHDÖ}_{1993} = \sum (r_k - r^*) \times V_k + \sum (r^* - r_m) \times Y_m$$

MAHDÖ faiz oranlarındaki değişmeye duyarlıdır..

Δ Kredi/Mevduat/Referans Faizleri \rightarrow Δ MAHDÖ \rightarrow Δ GSYİH

*Yani, aracılık maliyetlerinin azaltılması;
MAHDÖ'yü küçültür, MAHDÖ'yü girdi olarak kabul eden
sektörlerin katma değeri büyür ve
GSYİH seviyesi artar...*

GSYİH'nın aracılık maliyetlerindeki değişime duyarlılığı, üç farklı senaryoyla analiz edilmiştir...

	TL Aracılık Maliyetlerinde İndirim (Puan)	YP Aracılık Maliyetlerinde İndirim (Puan)	Ortalama Aracılık Maliyetlerinde İndirim (Puan)
I. Senaryo	5	0.5	3
II. Senaryo	7.5	0.75	4
III. Senaryo	10	1	5

Aracılık maliyetlerinin azalması, GSYİH'yi artırmaktadır...

	Senaryo 1	Senaryo 2	Senaryo 3
Aracılık Mal. Azalış (Puan)	3.0	4.0	5.0
Cari GSYİH'daki Artış (2002, %)	1.6	2.3	3.1
Cari GSYİH'daki Artış (2002, Katrilyon TL)	4.4	6.5	8.7
Cari Yıldaki Vergi Dönüşü (2002, Katrilyon TL)	1.1	1.6	2.2
Vergi Dönüşü/Toplam Vergi Gelirleri (%)	1.6	2.3	3.1

- DİE tarafından hazırlanan girdi/çıktı tablosu; sektörlerarası üretim yapısını girdi kullanımını ilişkilerini esas alarak sunmaktadır.
- En güncel tablo 1996 yılına ait olup, 98 sektörlüdür.

1996 girdi/çıktı tablosuna göre; mali aracılık hizmetlerinin milli gelirden aldığı pay, üstlendiği fonksiyona göre küçük kalmaktadır...

- Mali aracılık hizmetlerinin üretim içindeki payı yüzde 3.6
- Mali aracılık hizmetlerinin katma değer içindeki payı yüzde 4.4

*Her sektör finansal hizmet kullandığı ölçüde katma değer yaratamıyor, örn:tarım;
Her sektör yarattığı katma değer ölçüsünde fon kullanamıyor, örn: imalat sanayii...*

Sektörler	Finansal Hizmet Kullanımının Sektörel Dağılımı	Sektörler İtibariyle Yaratılan Katma Değerin Dağılımı
Tarım	20,00	15,09
Madencilik	0,55	1,15
İmalat Sanayii	19,44	24,70
Elektrik-Gaz-Su	0,35	2,32
İnşaat	4,95	5,45
Hizmetler	54,70	51,30
Toplam	100,00	100,00

Mali aracılık hizmetlerinde 1 birimlik üretim artışı; ekonomi genelinde 1.5 birim üretim ve 0.86 birim katma değer artışı yaratıyor...

Sektörler	Geri Bağlantı Kat.	İleri Bağ. Kat.
Tarım ve Hayvancılık	1.66	1.68
Gıda	2.13	1.44
İnşaat	2.02	1.02
Ticaret	1.43	1.55
Otel, Motel ve Restoranlar	1.87	1.36
Ulaştırma	1.65	1.56
Mali Aracılık Hizmetleri	1.50	2.53
Konut	1.31	1.00
Bilişim ve İletişim Teknolojileri	1.64	2.22
Ekonomi Geneli	1.80	2.14

Diğer sektörlerle kıyaslandığında, mali aracılık hizmetlerinin geri bağlantı katsayısı; bu sektörün ekonomide itici rolünü yeterince yerine getiremediğini, ileri bağlantı katsayısı ise sektörün ekonomideki genişlemeden görece olarak daha çok faydalandığını göstermektedir.

Sektörler	Geri Bağlantı Kat.	İleri Bağ. Kat.
Mali Aracılık Hizmetleri	1.50	2.53
38 sektör içindeki sırası	28	12

MAHDÖ'nün kapsamadığı dinamik etkileri analize dahil etmek için;

- girdi/ çıktı tablosundan elde edilen geri bağlantı katsayıları ile*
- aracılık maliyetlerinin azaltılması sonucu ortaya çıkacak ikame etkisini temsil edecek faiz oranı-kredi hacmi arasındaki negatif ilişki birlikte kullanılmıştır...*

Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının iki ekonomik etkisi vardır:

- 1. Gelir etkisi:** Aracılık maliyetindeki azalmaya paralel olarak ekonomik birimlerin alım gücünün artması ve buna bağlı talep artışı,
- 2. İkame etkisi:** Aracılık maliyetlerindeki azalışın kredi faiz oranlarında meydana getireceği gerilemenin kredi talebini artırması.

Gelir ve ikame etkisi; sektörlerarası dinamik bir yapıyı içeren girdi/çıkıtı tablosu üzerinden değerlendirildiğinde daha gerçekçi sonuçlar verecektir...

Temel varsayımlar:

1. 1996 yılı girdi/çıkıtı tablosundaki geri ve ileri bağlantı katsayıları geçerlidir.
2. Ekonomi genelinde geri bağlantı katsayısı 1.80, katma değer/üretim oranı 0.57 alınmıştır.
3. Mali sistemdeki vergi yükünün yüzde 20'si bankalarda kalırken, yüzde 80'i müşteriye yansıtılmaktadır.
4. Elde edilen basit regresyon bulgusuna göre, yüzde 1'lik kredi faizindeki azalma yüzde 0.6'lık kredi genişlemesi yaratmaktadır.
5. Bir birim kredinin bankacılıkta yaratacağı üretim artışı 0.20 birimdir.
6. Bankaların açtığı 1 birimlik kredinin yıl içinde yaratacağı toplam kredi (kredi çarpanı) 1.5'dir.
7. Hesaplamalar 2002 cari değerleri üzerinden sunulmuştur.

Bu varsayımlar altında, aracılık maliyetlerinin 1 katrilyon azaltılması durumunda ortaya çıkacak GSYİH artışı 2.6 katrilyon olacaktır....

Gelir etkisi: Aracılık maliyetlerinin 1 katrilyon TL azaltılmasıyla ortaya çıkacak fon; ekonomi genelinde 1.18 katrilyon TL gelir yaratacaktır.

İkame etkisi: Aracılık maliyetlerindeki 1 katrilyon TL azalışın karşılık geldiği kredi faizlerindeki yüzde 4.4'lük düşme sonucu,

1.1 katrilyonluk yeni kredi talebi doğabileceği,

girdi/çıktı tablosu katsayıları kullanılarak bu kredi akımınının 1.4 katrilyon TL katma değer artışı yaratabileceği hesaplanmıştır.

Dolayısıyla yaratılan toplam katma değer artışı;

Gelir etkisi	1.2 katrilyon
İkame etkisi	+ 1.4 katrilyon
Toplam etki	<hr/> 2.6 katrilyon TL

MAHDÖ ve girdi/çıkıtı analizlerinin sonuçları karşılaştırıldığında, ikame etkisinin belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır...

Katrilyon TL	MAHDÖ	G/Ç İkame etkisi dikkate alınmadan (Gelir etkisi)	G/Ç İkame etkisi dikkate alındığında (Gelir etkisi+ikame etkisi)
Aracılık Maliyetlerindeki Azalma	1.0	1.0	1.0
Katma Değer Artışı	1.0	1.2	2.6
Cari GSYİH artışı (2002)	%0.4	%0.4	%0.9
Vergi Gelirlerindeki Artış	0.250	0.295	0.652

Ancak, doğabilecek vergi kaybı sanıldığı kadar büyük olmayacaktır. Örneğin, işlem vergileri 1 katrilyon azaltıldığında;

- İşlem vergilerinin 2002’de yüzde 11’ini üstlenen bankaların yükü 110 trilyon azalacaktır. Bankalar bu vergileri kurumlar vergisi matrahından düştikleri için, devletin buradan kaynaklanacak vergi kaybının yüzde 33’ü (36 trilyon) telafi edilebilecektir.
- İşlem vergilerinin yüzde 89’unu hanehalkı ve firmalar üstlenmektedir. Firmaların payının asgari yüzde 50 olacağı varsayımıyla, bu vergilerin düşüldüğü kurumlar vergisinden telafi edilecek kısım 147 trilyon olacaktır.
- Aracılık maliyetlerinin azaltılmasının gelir etkisi MAHDÖ ve girdi/çıktı analizi ortalamaları alındığında yaklaşık 1,75 katrilyon olmaktadır. Ortalama vergi oranı yüzde 25 kabul edildiğinde, gelir artışından kaynaklanan 450 trilyonluk bir vergi geliri sözkonusu olabilecektir.

Doğabilecek vergi kaybı sanıldığı kadar büyük olmayacaktır....

İşlem vergilerinin azaltılması	1 000	trilyon
Kurumlar vergisi kazancı	- 183	trilyon
Vergi tabanı genişlemesi	+ - 450	trilyon
NET ETKİ (vergi kaybı)	367	trilyon

TELAFİ ORANI: yüzde 63

Analizde kullanılan varsayımlar çerçevesinde;

- Kamunun vazgeçmiş olduğu vergi gelirinin önemli bir kısmı birinci yılda telafi edilebilecek,
- Aracılık maliyetlerinin azaltılması, Hazine'nin borçlanma maliyetleri üzerinde belirgin bir azalma sağlayabilecek,
- Ekonomiye aktarılan kaynakların bir bölümünün üretim kapasitesini artırması durumunda ve makroekonomik istikrar sağlandığı ölçüde, kamunun vergi gelirlerindeki artış kalıcı olacaktır.

“Mali aracılığın düşük maliyetle ve etkin olması yönünde politikalar uygulanması; ekonomik büyümenin sağlanması için birincil koşuldur.” King ve Levine (1993)

- Sunulan sayısal bulgular ve dünya tecrübesi ışığında, aracılık işlemleri üzerindeki vergilerin, yarattığı bozucu etkiler nedeniyle, ekonomik büyüme dinamiğini engellediği söylenebilir. Bu kapsamda uzun dönemli ekonomik büyüme oranını artırmada,
- Yatırımın vergilendirilmesi yerine gelirin/tüketimin vergilendirilmesi,
- Ekonomide kaynak tahsisi ve sermaye birikimi süreçlerinin etkinleştirilmesinde, mali aracılık maliyetinin düşürülmesi kritik önem taşımaktadır.